

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/338765193>

Домени интерперсоналног циркумплекс модела као предиктори особина личности младих на Косову и Метохији

Article · January 2020

DOI: 10.5937/bastina1949245D

CITATIONS

0

READS

25

2 authors:

Jelena Davidović-Rakić
University of Pristina

4 PUBLICATIONS 2 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Miljana Pavićević
University of Pristina Kosovska Mitrovica

31 PUBLICATIONS 11 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Оригинални научни рад

Јелена И. ДАВИДОВИЋ РАКИЋ*

Миљана С. ПАВИЋЕВИЋ**

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет Косовска Митровица

ДОМЕНИ ИНТЕРПЕРСОНАЛНОГ ЦИРКУМПЛЕКС МОДЕЛА КАО ПРЕДИКТОРИ ОСОБИНА ЛИЧНОСТИ МЛАДИХ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Апстракт: Циљ рада је био да се испита предиктивна моћ домена интерперсоналног циркумплекс модела у предвиђању особина личности младих на Косову и Метохији. Узорак су чинили млади узраста од 18 до 26 година старости, који студирају на једном од три факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици. За прикупљање података коришћени су следећи инструменти: Интерперсонални упитник (The Interpersonal Questionnaire – IPQ-S 76) и Инвентар личности Великих пет (Big Five Inventory – BFI).

Резултати регресионе анализе показују да је интерперсонални циркумплекс модел значајан у предвиђању екстраверзије, отворености, савесности и пријатности. Из групе предикторских варијабли су се издвојиле: (не)Плашљивост и Екстравертност у предвиђању екстраверзије; Асертивност, Припаданост и (не) Манипулативност у предвиђању отворености за искуство; (не)Хладнокрвност у предвиђању савесности; (не)Асертивност и (не)Резервисаност као и Припадност у предвиђању пријатности. Младе који су асертивни, дружељубиви и топли, карактеришу оптимизам, срадачност, отвореност за промене и нова искуства.

Кључне речи: Интерперсонални циркумплекс модел, особине личности, млади.

УВОД

Саливен, аутор теорије интерперсоналних односа, која је полазна идеја, тј. ослонац за настанак Интерперсоналног циркумплекса, истиче да се личност формира, изражава, али и мења у зависности од интерперсоналних релација.

* доцент, jelena.davodovic.rakic@pr.ac.rs

** асистент, miljana.pavicevic@pr.ac.rs

Живот у студентском кампусу карактерише се дељењем простора са већим бројем непознатих индивидуа, које имају исти, или бар сличан ритам свакодневице, усмерен ка истом циљу: похађању наставе, полагању испита и завршетку студија. Развојна карактеристика узраста наших испитаника јесу честе интеракције са вршњацима. Физички простор у којем се одвијају њихове социјалне интеракције носи одређене специфичности, у смислу не тако давних ратних сукоба, повремених оружаних инцидената, медијске будности за актуелна свакодневна дешавања на том простору. Највећи број студената Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици је из централне и јужне Србије. Услед ових специфичности, нас је у овом истраживању интересовало да ли постоји корелација између димензија личности, са једне стране, и домена интерперсоналне интеракције, конкретније: да ли се понашањима у социјалној интеракцији могу предвидети широко дефинисаним димензијама личности модела Великих пет.

ОДРЕЂЕЊЕ ОСНОВНИХ ПОЈМОВА

Интерперсонални циркумлекс. Идеју за формулисање интерперсоналног циркумлекса Виџинс (Wiggins) је нашао у Саливеновој (Sullivan) теорији интерперсоналних односа, по којој је личност само хипотетички ентитет, које се може проучавати једино у контексту међусобних односа. Како ова теорија припада групи социјално психолошких теорија (Hol & Lindzi, 1983: 161), јединица проучавања није личност, већ међусобна ситуација. Дакле, о личности се сазнаје тек на основу понашања конкретне особе, а у односу на једну или више других особа. Интерперсонална релација не мора да буде у односу на стварно присутне друге особе, већ може бити и у односу на неприсутне претке и потомке, јунаке или потпуно измишљене ликове. Интеракције са свима другима, посебно са имагинарним другима, имају велику важност у развоју индивидуе. Сви психички процеси, укључујући и снове, су интерперсоналне природе.

Иако личности приписује само хипотетички статус, Саливен је види и као „динамички центар различитих процеса који се одигравају у низу међусобних поља“ (Hol & Lindzi, 1983: 184). Сходно томе, могуће је да се личност мења у зависности од нових међусобних релација. Социјално окружење је природна средина човека, његов развој се одвија у тој средини, јер је читав систем потреба у основи интерперсонални, „у смислу да зависи од комплементарности мотива и понашања других“ (Wiggins & Trobst, 1999. према Smederevac i Mitrović, 2009: 189).

Емпиријска истраживања Саливенових концепата почињу средином XX века, након што их тим истраживача са Универзитета у Калифорнији

операционализује одређеним мерним инструментима. Исказе које су давали пацијенти о себи и о другима, анализирани су у току групе психотерапије, а као резултат настала је таксономија. Првобитно се састојала од 16, а накнадно од 8 интерперсоналних варијабли, које се организују око две биполарне координате: доминација-субмисивност и афилијација-хостилност (Leary, 1957 према Strack, 1996: 212–216). Саливенове координате: Залагање и Заједништво, Фоа и Фоа дефинишу као статус (снагу) и љубав (прихватање) (према Smederevac i Mitrović, 2009: 189). Истраживањима током раног периода развоја модела Великих пет уочено је да две од пет димензија имају везе са социјалним понашањем. Карактеристике димензија Екстраверзија (отворен, друштвен, причљив..) и Пријатност (љубазан, учтив, саосећајан..) заправо се односе на међуљудске тенденције. Интраперсонални циркумплекс је структурални модел који све стилове социјалних интеракција класификује према вредностима на ортогоналним димензијама Доминације (статуса) и Љубави (брижности). Хоган (према Smederevac i Mitrović, 2009: 194) сматра да уочене особине код других особа чине саставни део њихове репутације, јер свака индивидуа има циљ да или одржи или побољша репутацију. Свака од могућих стратегија у том циљу је мање адаптивна, а више је у правцу одржавања позитивне слике о себи. На тај начин непосредно окружење утиче на развој идентитета.

Конструисано је више инструмената за процену димензија интерперсоналног циркумплекса. (Wiggins, 2003: 21) Подаци за конструкцију инструмената су прикупљани из психотерапијских ситуација, било посматрањем понашања учесника психотерапије (ICL – Wiggins, 2003:23), било њиховим вербалним исказима у вези са проблемима у току иницијалног интервјуа (IP – Horowitz, 1979 према Horowitz, 1996: 283–300), или пак полазећи од теорије о интерперсоналној комуникацији током психотерапије (IMI – Kiesler, 1988 према Wiggins, 2003:24). Инструменти настали изван психотерапијске ситуације су IAS, који полази од таксономије описа личности у лингвистичкопсихолошким истраживањима (Goldberg, 1977 према Wiggins, 2003: 31); затим SAS-C (Wiggins & Trobst, 1999: 653–670) који се ослања на теорију Фое и Фое (Фоа & Фоа, 1974, према Wiggins, 2003: 35). PG инструмент (Horowitz et al, 1997 према Smederevac i Mitrović, 2009: 193) настао је одабиром ајтема интерперсоналног домена из претходно конструисаних, а по критеријуму да се често појављују у пилот студијама и да јасно описују само један циљ.

Предност циркумплекс модела, у односу на друге моделе личности, је што пружа интерперсоналну интерпретацију варијабли. У концептуалном смислу описује начине интерперсоналног понашања, које је под утицајем двају координата (доминације и афилијације), које чине његову основу. У интерпретативном смислу, модел допушта строге анализе варијабли,

везане за тест ситуацију као и за саму особу у психодијагностичком раду. (Wiggins, 2003 према Smederevac i Mitrović, 2009: 194) Овим карактеристикама обезбедио је примену у различитим областима истраживања: психологије личности, клиничке психологије, социјалне психологије (Wiggins & Trobst, 1999: 653–670), развојне психологије (Хуе i Zhao, 2011: 665–668), медицине (Gallo & Smith, 1997: 129–147).

Интерперсонални циркумплекс модел Вижинса (Wiggins) постаје доминантна теорија, која повезује карактеристике личности са понашањем у интерперсоналном простору (Wiggins, 1996: 217–233). Он је психолошки класификациони систем који се заснива на односу црта личности и последичних понашања у односу са другима, тј. он је „огледало, пројекција“ личносних особина на интерперсоналне релације. Основне осе са поларизованим вредностима су доминантност-субмисивност и хостилност-пријатељство. Пресецима оса формирају се четири квадранта: пријатељски-доминантан, хостилно-доминантан, хостилно-субмисиван и пријатељски субмисиван. У социјалној интеракцији, понашања на оси доминантности изазивају социјалне одговоре по принципу комплементарности (доминантно понашање особе А изазива субмисивно понашање особе Б), док понашања на оси афилијације изазивају одговоре по принципу кореспондентности (љубазно понашање особе А изазива исто такво понашање особе Б). Велики број истраживања указују на везу циркумплекс модела са Петофакторским моделом, јер су резултати показали да многи фактори за процену личности уместо једног имају два велика оптерећења. Када се њихови ајтеми мапирају у дводимензионалном простору, а оптерећења посматрају као координате, формира се циркумплекс.

Интерперсонални циркумплекс није само модел особина, јер се њиме може описати било која врста социјалног понашања. Резултати истраживања (Shaver and Brennan, 1992 према Хуе i Zhao, 2011:666) стилова повезаности и Big Five модела личности показали су да испитаници са стилем сигурне везаности чешће извештавају о екстраверзији, док појединци са анксиозним стилем везаности имају виши скор на димензији неуротицизма а нижи на димензији пријатности. Разматрајући однос стилова везивања и циркумплекс модела (Хуе i Zhao, 2011:667) показало се да се особе са различитим стиловима везивања различито позиционирају и интерперсоналном циркумплексу. Са сигурним стилем везивања повезане су следеће димензије из овог модела: доминантан-самоуверен, скроман-неискусан, топао-сарадљив и друштвен-екстраверт. Са амбивалентним стилем везивања негативно је повезана димензија друштвен-екстраверт. Особе које се плаше везивања постижу високе корелације на скалама прорачунат-арогантан, хладан-несарадљив и повучен-интроверт. Особе које одбацују везивање остварују високе скорове на скалама повучен-интроверт и скроман-неискусан.

Применом у различитим областима модел је доживео промене различитим именованем главних оса. Нпр. у психологији рада познато је да су за успешне руководиоце мање важне њихове одлике личности, тј. пресудно је њихово понашање у ситуацијама руковођења. (Petz, 1987:200) Тако Флејшманова (Fleishman) теорија стила руковођења (према Petz, 1987:200) ову врсту понашања описује помоћу две међусобно независне димензије: 1. „усмереност на рад“, „смисао за организацију и планирање“ и сличним називима; 2. „усмереност на људе“, „заинтересованост за људе“. Усмереност на рад се у интерпeрсоналном контексту односи на моћ, контролу у интеракцији, док се друга односи на посвећеност другима и бригу о њима. Интеграцијом Петофакторског модела и Интерпeрсоналног циркумплекса обезбеђује се истраживачки интегритет за студије које су показале везу телесних болести са одликама личности (Scheier & Bridges, 1995 према Gallo & Smith, 1997: 129–147), јер одлике личности које су препознате као фактори ризика за настанак физичких болести имају своје друштвене корелате. Из тог разлога је циркумплекс добар мерни алат (Kiesler, 1983, 185–214; Wiggins, 1979: 395–412). Резултати истраживања (DeYoung et al, 2013: 465–475) су показали прецизније мапирање интерпeрсоналних особина унутар модела Великих пет, конкретније да су различити аспекти димензија Екстраверзије и Пријатности различито повезани са осам Интерпeрсоналног циркумплекса. Услед непостојања консензуса у вези са терминологијом када се именују било димензије, било домени унутар модела Великих пет, као и различите формулације ајтема који чине одређен димензију (домен) или аспект личности, истичемо да у поменутом истраживању димензију Екстраверзија чине аспекти: Асертивност и Ентузијазам, док димензију Пријатности чине: Саосећање и Учтивост.

Домаћа истраживања на тему интерпeрсоналног понашања покрећу Смедеревац и Митровић. Да би се избегао евентуални утицај постојећих теоријских оквира на конструкцију инструмента, уведе другачији емпиријски приступ у ову област истраживања. Упитник ИМТЕ (Mitrović, Čolović i Smederevac, 2005: 403–421) као предмет мерења има перцепцију и евалуацију других особа. Иако су почетни конструкти ових истраживања били опажање и евалуација других особа, две издвојене димензије кореспондирају са Вицинсовим димензијама доминације и афилијације. У поменутом истраживању није добијена циркумплекс структура, али се показало да се на основу различитих почетних скупова варијабли, које су намењене процени интерпeрсоналног понашања, издвајају димензије доминације и афилијације.

Резултати поменутих истраживања сугеришу да је социјални контекст битан за испољавање особина личности, те је наш рад усмерена на сагледавање тог односа. За разлику од поменутих студија, ми користимо ВФИ инвентар Великих пет и Виггинсов (Wiggins) IPQ-76, верзију за самопроцену.

Особине личности. Особине личности у овом раду биће објашњене преко модела личности великих пет, који је настао као резултат лексичких студија. Модел Великих пет („Big Five“) претпоставља постојање пет базичних димензија личности које леже у основи особина личности откривених како приликом анализе природних језика, тако и анализе психолошких мерних инструмената: неуротицизам, екстраверзија, отвореност, сарадљивост, савесност. (Pervin, Cervone i John, 2008: 294) Приликом настанка овог модела пошло се од логичке претпоставке и лексичке хипотезе да су карактеристике које су људима важне и које служе за међусобно поређење, кодиране у језику којим се они служе и да за те карактеристике постоје речи које се користе у свакодневној комуникацији. Основна функција и значај модела Великих пет се огледају у његовој интегративности и могућности да дотадашње различите системе представи у јединственом оквиру, тј. он је омогућио једноставније истраживање и сагледавање димензија личности. (Pervin, Cervone i John, 2008:294) Неуротицизам (Smederevac i Mitrović, 2018:177) укључује индикаторе анксиозности, напетости и лошег расположења. Неуротицизам се односи на склоност ка доживљавању негативних емоција. У питању су емоционално реактивни људи, који често осећају анксиозност, страх или депресију. Екстраверзија (Smederevac i Mitrović, 2018:176) обухвата особине као што је причљив, асертиван и енергичан. Екстраверзија се одликује упадљивом оријентацијом ка спољњем окружењу. Подразумева окруженост другим људима, много енергије и доминацију доброг расположења. Отвореност ка искуству обухвата особине као што су имагинативност, и широк спектар интересовања. У питању је димензија когнитивног стила, која разликује имагинативне, креативне особе од приземних и конвенционалних. Отворени људи су интелектуално радознали, осетљиви на лепоту и уметност. Такође, имају израженију свест о властитим осећањима. Испољавају тенденцију ка индивидуализму и неконформизму. (Smederevac i Mitrović, 2018:177) Пријатност је димензија која укључује особине као што су саосећајност, љубазност и оданост. Она подрзумева индивидуалне разлике у сарадљивости са другим људима. Пријатне особе воле да буду у друштву људи. Оне су пажљиве, љубазне, великодушне и склоне компромисима у циљу одржавања хармоничних односа. Пријатни људи у основи имају оптимистични став о људској природи. Сматрају да су људи у основи поштени и да им се може веровати. (Smederevac i Mitrović, 2018:176) Савесност обухвата особине као што су склоност планирању, организованост и ефикасност. Односи се на начин на који особа контролише, регулише и усмерава своје импулсе. Савесне особе избегавају невоље и успешне су у планским и циљу усмереним активностима. Други их често процењују као поуздане и способне. (Smederevac i Mitrović, 2018:176)

МЕТОД

Предмет

Предмет истраживања је био да се утврди да ли се на основу домена интeрпeрсоналног циркумплекс модела (асертивност, доминантност, манипулативност, хладнокрвност, резервисаност, интpовeртност, плашљивост, заштитништво, пријатност, брижност, припадност, екстpавeртност) могу предвидети особине личности (неуротицизам, екстpавeрзија, отвореност, савесност, пријатност) код младих на Косову и Метохији.

Инструменти

За мерење основних варијабли истраживања коришћени су следећи инструменти:

Инвентар Великих пет (Big Five Inventory – BFI) (Benet-Martinez & John, 1998, према Кнежевић, Дžамонџа-Игњатовић и Ђурић-Јоџић, 2004) састоји се од 44 ајтема формулисаних у облику кратких фраза које се темеље на придевима за особине које су прототип петофакторскога модела. Задатак је испитаника да на скали Ликертова типа од 1 (уопште се не слажем) до 5 (у потпуности се слажем) процене у којој се мери поједина тврдња односи на њих. Инвентар има пет субскала и то: Неуротицизам (8 ајтема), Екстpавeрзија (8 ајтема), Отвореност за искуство (10 ајтема), Пријатност (9 ајтема) и Савесност (9 ајтема). Поузданост субскала изражена преко Кронбах алфа коефицијента износе: Неуротицизам $\alpha = .73$, Екстpавeрзија $\alpha = .71$, Отвореност $\alpha = .69$, Савесност $\alpha = .75$, Пријатноста $\alpha = .72$

Интeрпeрсонални упитник (The Interpersonal Questionnaire – IPQ-S 76) (Wiggins, 2003) састоји се од 76 фраза којима се описују људи, а задатак испитаника је да се самоопису, давањем једног од одговора на скали Ликертовог типа, где 1 значи „изразито се не слажем“, а 5 значи „потпуно се слажем“. Ајтеми IPQ-S 76 су сажети у 12 домена, тј. 6 биполарних димензија: 1. Асертивност-Плашљивост, 2. Доминантност-Заштитништво, 3. Манипулативност-Пријатност, 4. Хладнокрвност-Брижност, 5. Резервисаност-Припадност, 6. Интpовeртност-Екстpавeртност. Сваки домен се састоји од по 8 ајтема, осим домена Заштитништво, који садржи 7, и домена Пријатности, који садржи 8 ајтема. Поузданост већине домена изражена Кронбаховом алфом је задовољавајућа, а вредности су у распону од $\alpha = .40$ (за домене: Плашљивост и Брижност) до $\alpha = .79$ (за домен Интpовeртност).

Узорак и процедура

Узорак чини 171 студент Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици. Полна структура је таква да су више заступљене особе женског пола (67,3%), у односу на мушки пол (32,2%).

Највише испитаника је са Филозофског факултета (47,4%), затим са Правног факултета (32,7%) и са Економског (19,9%). Сви испитаници су студенти основних академских студија, прву годину чини 55,6%, а другу 44,4% испитаника. Узраст испитаника је у распону од 18 до 26 година старости ($M=19,65$; $SD=1,16$; $Mdn=19$). Истраживање је спроведено у просторијама факултета. Испитивање је било анонимно, а испитаници су добровољно учествовали у истраживању, након што им је објашњен циљ и указано да ће подаци бити коришћени у истраживачке сврхе. Од статистичких метода коришћена је дескриптивна статистика и мултипла регресиона анализа.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У табели 1 дат је приказ резултата дескриптивне статистике за домене интерперсоналног циркумплекса и особина личности. Дескриптивни показатељи указују да испитаници остварују највишу просечну вредност на домену Припадност, док је најмања просечна вредност добијена на Интровертности. Такође, резултати дескриптивне статистике показују да је код младих на Косову и Метохији најизраженија димензија пријатност, док је најмање изражена димензија неуротицизам.

Табела 1. Дескриптивни показатељи за домене интерперсоналног циркумплекса и особина личности

	Н	Мин.	Макс.	АС	СД
Асертивност	171	1,33	5,00	3,35	,75
Доминантност	171	1,00	5,00	2,98	,73
Манипулативност	171	1,00	4,83	2,38	,78
Хладнокрвност	171	1,00	5,00	2,96	,76
Резервисаност	171	1,00	5,00	2,59	,78
Интровертност	171	1,00	4,83	2,35	,88
Плашљивост	171	1,33	4,50	2,77	,59
Заштитништво	171	1,33	5,00	3,22	,71
Пријатност	171	1,50	5,00	3,36	,72
Брижност	171	1,83	5,00	3,681	,59
Припадност	171	1,67	5,00	3,86	,64
Екстраверност	171	1,50	5,00	3,69	,68
Неуротицизам	171	8	36	23,16	5,14
Екстраверзија	171	15	40	28,65	4,51
Отвореност	171	23	46	34,57	4,42
Савесност	171	19	45	32,19	5,46
Пријатност	171	18	45	34,69	4,81

За процену прeдиктивнe моћи домена циркумплекс интeрпeрсоналног модела у прeдвирћању особина личности младих на Косову и Мeтохији, коришћeн је модел мултиплe регресије. У модел регресионe анализe као прeдиктoри су укључени домени интeрпeрсоналног циркумплекса (асертивност, доминантност, манипулативност, хладнокрвност, резервисаност, интpовeртност, плашљивост, заштитништво, пријатност, брижност, припадност, екстравeртност), а скорови на мереним димензијама личности (неуротицизам, екстравeрзија, отвореност, савесност, пријатност) третирани су као критеријскe варијаблe.

Неурoицицизам. Резултати регресионe анализe су показали да циркумплекс интeрпeрсонални модел није значајан у прeдвирћању неуротицизма као особинe личности.

Екстpавeрзија. Интeрпeрсонални циркумплекс модел је значајан у прeдвирћању екстравeрзије као особинe личности и објашњава 43,8% варијансe екстравeрзије младих. Из групе прeдиктoрских варијаблe су се издвојили домени: Плашљивост са негативним прeдзнаком β коефицијeнта ($\beta = -.148$, $p < 0,05$) и Екстравeртност ($\beta = .190$, $p < 0,05$) као значајни у прeдвирћању екстравeрзије.

Табела 2. Мултиплe регресионa анализа: Домени интeрпeрсоналног циркумплекс модела као прeдиктoри екстравeрзије младих

Особинe личности	R	R ²	F	β	Sig.
	.661	.438	9.919		
Асертивност				,146	,105
Доминантност				,166	,055
Манипулативност				,092	,312
Хладнокрвност				-,150	,072
Резервисаност				-,129	,177
Интpовeртност				-,072	,473
Плашљивост				-,148	,033*
Заштитништво				-,061	,436
Пријатност				,037	,622
Брижност				-,116	,175
Припадност				,192	,058
Екстравeртност				,190	,040*

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Отвореност. Интeрпeрсонални циркумплекс модел је значајан у прeдвирћању отворености за искуство као особинe личности и објашњава 27,2% варијансe отворености младих. Из групе прeдиктoрских варијаблe су се издвојили домени: Асертивност ($\beta = .216$, $p < 0,05$), Манипулативност са негативним прeдзнаком β коефицијeнта ($\beta = -.221$, $p < 0,05$) и Припадност ($\beta = .239$, $p < 0,05$) као значајни у прeдвирћању отворености.

Табела 3. Мултипла регресиона анализа: Домени интерперсоналног циркумплекс модела као предиктори отворености ка искуству младих

Особине личности	R	R ²	F	β	Sig.
	.522	.272	4.579		
Асертивност				,216	,038*
Доминантност				,163	,104
Манипулативност				-,221	,037*
Хладнокрвност				,050	,601
Резервисаност				,135	,224
Интровертност				,172	,136
Плашљивост				-,127	,110
Заштитништво				-,045	,621
Пријатност				,087	,321
Брижност				,162	,103
Припадност				,239	,040*
Екстравертност				-,011	,918

*p<0.05

**p<0.01

Савеснось. Интерперсонални циркумплекс модел је значајан у предвиђању савесности као особине личности и објашњава 16,7% варијансе отворености младих. Само једна димензија из групе предикторских варијабли се издвојила као значајна у предвиђању особина личности и то домен Хладнокрвност, са негативним предзнаком β коефицијента (β=-.243, p<0,05)

Табела 4. Мултипла регресиона анализа: Домени интерперсоналног циркумплекс модела као предиктори савесности младих

Особине личности	R	R ²	F	β	Sig.
	.409	.167	2.554		
Асертивност				,057	,601
Доминантност				-,057	,589
Манипулативност				-,004	,971
Хладнокрвност				-,243	,016**
Резервисаност				-,086	,462
Интровертност				,221	,074
Плашљивост				-,017	,843
Заштитништво				-,155	,099
Пријатност				-,124	,178
Брижност				,093	,373
Припадност				-,001	,995
Екстравертност				,191	,090

*p<0.05

**p<0.01

Пријатност. Интерперсонални циркумплекс модел је значајан у предвиђању отворености за искуство као особине личности и објашњава 41,3% варијансе пријатности младих. Из групе предикторских варијабли са негативним предзнаком β коефицијента су се издвојили домени: Асертивност ($\beta = -.226$, $p < 0,01$) и Резервисаност ($\beta = -.233$, $p < 0,05$), док је Припадност са позитивном вредношћу β коефицијента ($\beta = .259$, $p < 0,01$) као значајни у предвиђању пријатности

Табела 5. Мултипла регресиона анализа: Домени интерперсоналног циркумплекс модела као предиктори пријатности младих

Особине личности	R	R ²	F	β	Sig.
	.643	.413	8.851		
Асертивност				-,226	,015**
Доминантност				-,033	,711
Манипулативност				-,170	,070
Хладнокрвност				-,166	,055
Резервисаност				-,233	,020*
Интимност				,185	,074
Плашљивост				,024	,736
Заштитништво				-,094	,240
Пријатност				,049	,528
Брижност				,116	,185
Припадност				,259	,013**
Екстравертност				,098	,305

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

ДИСКУСИЈА И ЗАКЉУЧАК

У раду смо кренули од претпоставке да су домени интерперсоналног циркумплекс модела значајни у предвиђању особина личности младих на Косову и Метохији.

Резултати дескриптивне статистике су показали да је најизраженији домен интерперсоналног циркумплекс модела – Припадност, а најизраженија особина личности – пријатност. Младе одликује изражена потреба за припадањем, што се може објаснити узрастом испитаника. Наиме у периоду адолесценције изражена је потреба припадања вршњачкој групи и прихватања од стране вршњака. Такође, младе одликује љубазност и сарадљивост са другим људима. Они су оптимистични, одани и теже да одрже хармоничне односе.

Резултати регресионе анализе показују да се димензија Неурозицизам из модела Великих пет не може предвидети интерперсоналним циркумплекс моделом, тј. ни једним од његових домена. Иако у опису Неуротицизма

у овом моделу стоји да се особе са високим скором одликују брзим обесхрабривањем, брзим збуњивањем, тешким суочавањем са стресом, што би подразумевало присуство социјалних релација, овакав резултат изненађује, и захтева накнадна истраживања.

Домен Плашљивост са негативним предзнаком β коефицијента ($\beta = -.148$, $p < 0,05$) и Екстравертност ($\beta = .190$, $p < 0,05$) из интерперсоналног циркумплекса су значајни у предвиђању екстраверзије као особине личности. Млади које одликује одважност, асертивност, социјабилност, позитивне емоције, показивеће висок скор на димензији екстраверзија. Добијени резултати су очекивани ако се има у виду да екстраверзију чини социјални аспект и позитивни афективитет. (Larsen & Buss, 2008: 88)

Домени интерперсоналног циркумплекс модела Асертивност ($\beta = .216$, $p < 0,05$), Припадност ($\beta = .239$, $p < 0,05$), као и Манипулативност али са негативним предзнаком β коефицијента ($\beta = -.221$, $p < 0,05$) су значајни у предвиђању отворености за искуство. Када се млади понашају асертивно, сарадљиво и имају изражену потребу припадања и дружења, онда ће бити радознали и отворени за нове идеје.

Димензију Савесности из модела Великих пет је могуће предвидети интерперсоналним циркумплексом, а као значајна предикторска варијабла се издвојио домен Хладнокрвност, и то са негативним предзнаком β коефицијента ($\beta = -.243$; $p < 0.01$), што значи да млади са израженом негом и бригом за друге испољавају висок скор на димензији савесност.

У предвиђању димензије личности пријатност, издвојили су се следећи домени интерперсоналног циркумплекс модела: Асертивност ($\beta = -.226$, $p < 0,01$) и Резервисаност ($\beta = -.233$, $p < 0,05$) са негативним предзнаком β коефицијента и Припадност ($\beta = .259$, $p < 0,01$). Добијени налазе говоре да млади који су неасертивни у интерперсоналним односима, али који су „на клацкалицу“ између истовремене потребе за припадањем и резервисаношћу, су особе од поверења, скромни и благе нарави. (Larsen & Buss, 2008: 88)

Ако упоредимо проценат варијансе којом домени интерперсоналног циркумплекс модела предвиђају особине личности, видимо да је око 40% варијансе екстраверзије и пријатности објашњено доменима циркумплекса, док је проценат варијансе којом су објашњени отвореност и савесност знатно нижи. Овакав резултат је у складу са почетном идејом конструкције интерперсоналног циркумплекса, јер су то основне осе модела. У предвиђању неуротицизма, интерперсонални циркумплекс модел није значајан. У коришћеном инструменту индикатори Неуротицизма (Smederevac i Mitrović, 2018:177) су анксиозност, напетост и лоше расположење, дакле склоност ка доживљавању негативних емоција. Иако се не прецизира разлог овоме, а Саливенова теорија једнаку важност придаје стварним као и имагинарним другима, ово је неочекивани резултат, посебно имајући у виду актуелни

физички простор у којем бораве испитаници. Осим тога, ова димензија личности код наших испитаника је најмање изражена, те остаје питање: да ли управо студенти са нижим скоровима на димензији неуротицизма бирају да студирају на Приштинском универзитету? Добијени налази упућују на закључак да се у предвиђању особина личности младих узму у обзир и друге варијабле, попут васпитних стилова и контекста одрастања младих с обзиром на специфично подручје Косова и Метохије у коме млади живе.

У будућим истраживањима, интересантно би било сагледати модераторску улогу самог простора у којем студенти бораве током студирања (нпр. студенти Универзитета у Приштини и неког од других Универзитета у Р. Србији) на интерпeрсонално испољавање димензија личности. Како интерпeрсонални циркумплекс обједињава мотиве, вредности, а у новијим модификацијама модела укључена је и временска димензија, било би интересантно сагледати да ли се популација младих са овог простора разликује у садржају испољавања својих особина личности у односу на вршњаке са других универзитета.

ЛИТЕРАТУРА

- DeYoung – Weisberg – Qutly – Peterson 2013: Colin G. DeYoung – Yanna J. Weisberg – Lena C. Qutly – Jordan B. Peters. Unifying the aspects of the Big Five, the interpersonal circumplex, and trait affiliation. *Journal of personality*. 81.5: 465–475.
- Gallo – Smith 1997: Linda C. Gallo – Timothy W. Smith. Construct Validacion of Health-Relevant Personality Traits: Interpersonal Circumplex and Five-Factor Model Analyses of the Aggression Questionnaire. *International Journal of Behavioral medicine*. 5 (2), 129–147.
- Hol – Lindzi 1983: Kelvin S. Hol – Gardner Lindzi. Теорије личности. Београд: Nolit.
- Horowitz 1996: Leonard M. Horowitz. The study of interpersonal problems: A Leary legacy. *Journal of Personality Assessment*, 66.2: 283–300.
- Kiesler 1983: Donald J. Kiesler. The 1982 interpersonal circle: A taxonomy for complementarity in human transactions. *Psychological review*, 90.3: 185–214
- Knežević – Džamonja Ignjatović – Đurić Jočić 2004: Goran Knežević – Tamara Džamonja Ignjatović – Dragana Đurić Jočić: Петофакторски модел личности. Београд: Центар за применјену психологију.
- Larsen – Buss 2008: Randy J. Larsen – David M. Buss. Психологија личности, подручја зnanости о људској природи. Јastrebarsko: Naklada Slap.
- Mitrović – Čolović – Smederevac 2005: Dušanka Mitrović – Petar Čolović – Snežana Smederevac. Типолошки приступ димензијама евалуације других. *Психологија*, 38, 403–421
- Pervin – Cervone – John 2008: Lawrence Pervin – Daniel Cervone – Oliver John: Психологија личности: теорије и истраживања. Загреб: Школска књига.
- Petz 1987: Boris Petz: Психологија рада. Загреб: Школска књига
- Smederevac – Mitrović 2018: Snežana Smederevac – Dušanka Mitrović. Личност – методи и модели. Треће допуњено и изменјено издање. Београд: Центар за применјену психологију друштва психолога Србије.

- Smederevac – Mitrović 2009: Snežana Smederevac – Dušanka Mitrović. Ličnost – metodi i modeli. Drugo izdanje. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju društva psihologa Srbije.
- Strack 1996: Stephen Strack. Introduction to the Special Series-Interpersonal Theory and the Interpersonal Circumplex: Timothy Leary's Legacy. *Journal of Personality Assessment*. 66, 212–216.
- Wiggins 1996: Jerry S. Wiggins. An informal history of the interpersonal circumplex tradition. *Journal of personality assessment*, 66.2: 217–233.
- Wiggins 1979: Jerry S. Wiggins. A psychological taxonomy of trait-descriptive terms: The interpersonal domain. *Journal of personality and social psychology*, 37.3: 395–412
- Wiggins 2003: Jerry S. Wiggins. *Paradigms of personality assessment*. Guilford Press.
- Wiggins – Trobst 1999: Jerry S. Wiggins – Krista K. Trobst. The fields of interpersonal behavior. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 653–670). New York, NY, US: Guilford Press.
- Xue – Zhao 2011: Wen Xue – Shouying Zhao. The Analysis of Attachment Styles through Interpersonal Circumplex Description. *Psychology* vol 2. Num 7, 665–668.

Jelena I. DAVIDOVIĆ RAKIĆ

Miljana S. PAVIĆEVIĆ

DOMAINS OF THE INTERPERSONAL CIRCUMPLEX MODEL
AS PREDICTORS OF YOUTH PERSONALITY TRAITS
IN KOSOVO AND METOHİJA

SUMMARY

The Interpersonal Circumplex Model forms the theoretical basis of the paper, which explains the behaviour of the individual in interpersonal relationships and the Big-Five Personality Model, which implies the existence of five basic dimensions of personality. The paper aimed at examining the predictive power of the domain of the interpersonal circumplex model in predicting personality traits of youth in Kosovo and Metohija. The sample consisted of young people aged 18 to 26 studying at these three faculties (Faculty of Philosophy, Faculty of Economics and Faculty of Law) at the University of Pristina with temporary head office in Kosovska Mitrovica. The following instruments were used to collect the data: The Interpersonal Questionnaire (IPQ-S 76) and the Big Five Inventory (BFI).

Results of the regression analysis show that the interpersonal circumplex model is significant in predicting extraversion, openness, conscientiousness, and pleasantness, and the percentage of variance explaining personality traits ranges from 16 to 40%. The following variables were singled out from the group of predictor variables: (non) Fearfulness and Extraversion in Extraversion Prediction; Assertiveness, Belonging/Attachment, and (non) Manipulativeness in Predicting Openness to Experience; (non) Equanimity in predicting conscientiousness; (non) Assertiveness and (non) Reservation as well as Belonging in predicting pleasantness. Young people who are assertive, sociable and warm-hearted, are characterized by optimism, cordiality, openness to change and new experiences. The findings obtained are in harmony with some previous studies that showed that the interpersonal circumplex model contributes substantially to predicting extraversion and pleasantness.

Key words: Interpersonal circumplex model, personality traits, youth.

Раd је предат 18. априла 2019. године, а након мишљења рецензената, одлуком одговорног уредника *Баштине*, одобрен за штампу.